

بسم الله الرحمن الرحيم

درسنامه

احکام

ویژه خادیماران استانی - بهار ۹۸

«کاربرگ برنامه درسی»

۱- عنوان دوره آموزشی: احکام		۲- کد درس: ۸۰۰۸
هدف آموزش دوره: آشنایی خادمیاران با احکام مبتلی به و پر کاربرد زائران در حرم مطهر رضوی		
۳- مدت آموزش: ۲ ساعت	نظری: ☐	عملی: ☐
۴- مخاطب آموزش: خادمیاران ستادی و مسئولین کانون های خادمیاری ☐ عموم خادمیاران ☐		

۵- سرفصل های دوره آموزشی:	
<p>۷- احکام نذر</p> <p>۸- احکام وقف</p> <p>۹- احکام معذورین</p> <p>۱۰- احکام مسجد و حرم مطهر</p> <p>۱۱- پرسش هایی درباره احکام حرم مطهر</p>	<p>۱- احکام تقلید</p> <p>۲- احکام وضو</p> <p>۳- احکام تیمم</p> <p>۴- احکام طهارت</p> <p>۵- احکام نماز مسافر</p> <p>۶- احکام نماز جماعت</p>

<p>۷- نحوه برگزاری کلاس:</p> <p>حضور ☐ نیمه حضوری ☐</p>	<p>۶- شیوه تدریس:</p> <p>توضیح تبیینی ☐ پرسش و پاسخ ☐</p>
<p>۹- محل برگزاری آموزش:</p> <p>مرکز استان ☐ شهرستان ☐ شهر ☐ منطقه ☐ کانون ☐</p>	<p>۸- نحوه ارزشیابی:</p> <p>آزمون کتبی ☐ آزمون مجازی ☐</p>

فهرست مطالب

۵	..... مقدمه
۶	..... احکام تقلید
۸	..... احکام وضو
۱۳	..... احکام تیمم
۱۴	..... احکام طهارت
۱۶	..... احکام نماز مسافر
۲۰	..... احکام نماز جماعت
۲۶	..... احکام نذر
۲۸	..... احکام وقف
۳۰	..... احکام معذورین
۳۱	..... احکام مسجد و حرم مطهر
۳۳	..... پرسش‌هایی درباره احکام حرم مطهر

از آنجا که آشنایی و عمل به احکام فقهی یکی از وظایف اصلی مکلفین است، هر مکلفی و به ویژه خادمین عالم آل محمد علیهم السلام می‌بایست نسبت به این فریضه مهم اهتمام ویژه‌ای داشته باشند. اگرچه پاسخگویی به سوالات شرعی زائرین برعهده پاسخگویان به مسائل شرعی حرم مطهر می‌باشد اما از آنجا که علم و عمل به احکام دینی برعهده هر مکلفی می‌باشد لذا خادمیاران رضوی می‌بایست نسبت به فراگیری احکام دینی مقید باشند.

در این درسنامه مختصر، احکام مبتلی به و ضروری زائرین و خادمین رضوی جمع‌آوری شده است.

یادآوری می‌شود این نوشته و احکام آن بر اساس نظرات مقام معظم رهبری ^{مدظله العالی} تنظیم شده است. لذا بزرگواران می‌توانند پس از فراگیری متن موجود به رساله مرجع تقلید خود مراجعه نمایند.

احکام تقلید

تقلید در احکام عمل کردن به دستور مجتهد است.

عقیده مسلمان به اصول دین باید از روی دلیل باشد، ولی در احکام غیر ضروری دین باید یا مجتهد باشد که بتواند احکام را از روی دلیل به دست آورد، یا از مجتهد تقلید کند، یا از راه احتیاط طوری به وظیفه خود عمل نماید که یقین کند تکلیف خود را انجام داده است. پس کسانی که مجتهد نیستند و نمی توانند به احتیاط عمل کنند واجب است از مجتهد تقلید نمایند.

شرائط مجتهدی که می توان از او تقلید کرد چیست؟

مرد باش؛ بالغ باشد؛ عاقل باشد؛ شیعه‌ی ۱۲ امامی باشد؛ حلال‌زاده باشد؛ بنابر احتیاط (واجب) زنده باشد؛ عادل باشد؛ با توجه به حساسیت و اهمیت منصب مرجعیت در فتوا، بنابر احتیاط واجب، قدرت تسلط بر نفس سرکش را داشته و حرص به دنیا نداشته باشد؛ مجتهد باشد؛ بنابر احتیاط واجب اعلم باشد.

اگر فرد مدتی بدون تقلید صحیح عمل می کرده؛ اعمال او چگونه است آیا اعمالش باطل است؟

اعمال وی در صورتی محکوم به صحت است که: ۱. موافق احتیاط باشد. ۲. یا مطابق واقع باشد. ۳. یا مطابق با نظر مجتهدی باشد که وظیفه دارند از او تقلید کنند.

راههای شناخت مجتهد و اعلم چیست؟

اطمینان، چه از راه شهرت فراگیر میان مردم و چه از راه تجربه‌ی شخصی و چه از راه دیگر. شهادت دو نفر عادل از اهل خبره، هر چند موجب اطمینان نشود.

نکته: زنان و فرزندان در انتخاب مرجع تقلید، تابع شوهر و پدر نیستند یعنی مستقل هستند.

اگر شناخت اعلم مشکل باشد

اگر شناختن اعلم مشکل باشد به احتیاط واجب باید از کسی تقلید کند که گمان به اعلم بودن او دارد، بلکه اگر احتمال ضعیفی هم بدهد که کسی اعلم است و بداند دیگری از او اعلم نیست

به احتیاط واجب باید از او تقلید نماید. و اگر چند نفر در نظر او اعلم از دیگران و با یکدیگر مساوی باشند باید از یکی از آنان تقلید نماید.^۳

برخی از راه‌های بدست آوردن فتوی مجتهد:

۱. شنیدن از خود مجتهد.
  ۲. شنیدن از دو یا یک نفر عادل.
  ۳. شنیدن از یک نفر مورد اطمینان.
  ۴. دیدن در رساله‌ی مجتهد در صورتی که رساله‌ی وی مصون از اشتباه باشد.
- مشهور بودن در میان مردم یا شنیدن از فرد موثقی که سبب اطمینان شود.**

آیا می‌توانم مرجع تقلید را تغییر بدهم؟

الف) تغییر مجتهد اعلم به غیر اعلم جایز نیست.

ب) تغییر مجتهد غیر اعلم به اعلم بنا بر احتیاط واجب است.

اگر فرد مرجع را از روی دلیل و با روش صحیح معین کرده نمی‌تواند مرجع تقلید را عوض کند مگر اینکه یقین کند مرجع دیگری اعلم است، و اگر بدون تحقیق مرجع انتخاب کرده، تقلیدش صحیح نیست و باید الآن با روش صحیح مرجع اعلم را معین کند.

---

۳. امام خمینی: به احتیاط واجب.

احکام وضو

افعال واجب وضو چه چیزهایی است؟^۴

۱. شستن صورت

۲. شستن دست راست و بعد آن دست چپ

۳. مسح سر

۴. مسح روی پاها با تفصیلی که در آینده ذکر خواهد شد.

محدوده شستن صورت چه مقدار است؟^۵

صورت را باید از بالای پیشانی، جایی که موی سر بیرون می‌آید تا آخر چانه شست و پهنای آن به مقداری که بین انگشت وسط و شست قرار می‌گیرد باید شسته شود و اگر مختصری از این مقدار را نشوید وضو باطل است و برای آن که یقین کند این مقدار را کاملاً شسته است باید کمی از اطراف آن را هم بشوید.

اگر بر صورت مو باشد آیا باید آب را به پوست برساند؟^۶

اگر پوست صورت از لای مو پیدا باشد باید آب را به پوست برساند و اگر پیدا نباشد شستن ظاهر مو کافی است و رساندن آب زیر آن لازم نیست.

اگر پوست صورت از لای مو پیدا باشد آیا علاوه بر شستن صورت، باید مو را هم شست؟^۷

موهای ریز که جزء پوست شمرده می‌شود باید بشوید.

---

۴. السید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة الوثقی مع التعليقات فصل فی افعال الوضوء.

۵. سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۳۷، امام خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۳؛

۶. همان، مساله ۲۴۰، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة الوثقی فصل فی افعال الوضوء مساله ۵، امام خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۷، غایات وضو.

۷. السید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة الوثقی مع التعليقات، فصل فی افعال الوضوء مساله ۶

محدوده شستن دستها در وضو چه مقدار است؟^۸

بعد از شستن صورت باید دست راست و بعد دست چپ را از آرنج تا سر انگشتها بشوید و برای اینکه یقین کند آرنج را کاملاً شسته باید مقداری بالاتر از آرنج را هم بشوید.

بعضی از مردم در شستن دستها از آرنج تا میچ را وضو می دهند ولی از میچ تا سر انگشتان را به خیال اینکه شستن مستحب قبل از وضوء کافی است، وضو نمی دهند حکم وضوی آنها چیست؟^۹

باطل است و لازم است نمازهای را که با آن وضو خوانده در وقت اعاده و در خارج وقت قضاء نماید.

چه چیزهایی در مسح سر واجب است؟^{۱۰}

الف) با رطوبت باقی مانده در دست، مسح انجام شود.

ب) باید بر یک چهارم جلوی سر باشد.

ج) به مقداری که صدق مسح نماید واجب است مسح شود هر چند به مقدار یک انگشت باشد.

آیا مسح باید بر پوست سر باشد؟^{۱۱}

لازم نیست مسح سر بر پوست آن باشد بلکه بر موی جلوی سر هم صحیح است ولی کسی که موی جلوی سر او به اندازه‌ای بلند است که اگر مثلاً شانه کند به صورتش می ریزد یا به جاهای دیگر سر می رسد، باید قسمتی از موها را که پس از شانه کردن از محدوده جلوی سر خارج نمی شود مسح کند. همچنین می تواند فرق سر را باز کرده و بُنِ موها یا پوست سر را مسح کند و

---

۸ . سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۴۵ و ۲۴۶.

۹ . سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۴۷.

۱۰ . سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۴۹، ۲۵۰.

۱۱ . سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۵۱، سید روح الله الموسوی الخمینی (ره)

تحریر الوسیله مساله ۱۳، امام خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۳، ص ۵۳؛

اگر موهایی را که به صورت می‌ریزد یا به جای دیگر سر می‌رسد، جلوی سر جمع کند و بر آنها مسح نماید، یا بر موی جاهای دیگر سر که جلوی آن آمده مسح کند، این مسح باطل است.

مسح پا به چه مقدار از نظر طول و عرضی لازم است؟^{۱۲}

از سر یک انگشت تا مفصل پا مسح شود. پهنای مسح پا به هر اندازه باشد کافی است، ولی بهتر است که با تمام کف دست، روی پا را مسح کند.

اگر رطوبت در دست برای مسح باقی نماند حکم چیست؟^{۱۳}

مسح سر و پاها باید با رطوبتی که از آب وضو در دستها مانده، کشیده شود و اگر رطوبتی باقی نمانده نمی‌تواند دست را با آب تر کند، بلکه باید دست را با رطوبتی که در ریش یا ابرو هست مرطوب کند و مسح نماید، و احتیاط (واجب) آن است که مسح سر با دست راست باشد، ولی کشیدن مسح از بالا به پایین لازم نیست.

اگر در محل مسح رطوبتی باشد آیا باید خشک کنیم و بعد مسح کنیم؟^{۱۴}

اگر رطوبت کم باشد که به آن خیس نگویند و آب مسح غلبه کند مانعی ندارد و گرنه باید خشک شود.

حکم شستن مرتبه اول و دوم و سوم در وضو چیست؟^{۱۵}

در وضو، شستن صورت و دست‌ها مرتبه اول واجب و مرتبه دوم جایز و مرتبه سوم و بیشتر از آن، حرام می‌باشد.

---

۱۲. سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۵۲ و ۲۵۳، سید روح الله الموسوی الخمینی (ره) تحریر الوسیله جلد ۱،

۱۴. آیت الله سید علی حسینی خامنه‌ای اجوبه الاستفتائات سوال ۱۱۳، رساله مراجع مساله ۲۵۷

۱۶. سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۵۶

۱۷. (سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۴۸، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة

الوثقی مع التعليقات فصل فی افعال الوضوء مساله ۴۳، توضیح المسائل وحید مساله ۲۵۴، راهنمای فتاوی مساله ۲۳، امام

خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام وضو، س ۱۰۲،

اگر بعد از شستن دست‌ها چند قدم برداریم و بعد مسح کنیم آیا وضو صحیح است؟^{۱۸}
مانعی ندارد (به شرط اینکه موالات بهم نخورد)

اگر زن در مکانی که مرد نامحرم او را می‌بیند وضو بگیرد حکم وضو او چیست؟^{۱۹}
اگر نامحرم بدن وی را ببیند کارش حرام است، اما وضوی او باطل نیست.

وضو یا غسل با موی کاشته شده چه حکمی دارد؟^{۲۰}

موی مصنوعی اگر به نحو کلاه گیس باشد، واجب است برای مسح آن را بردارد؛ اگر موی مصنوعی بر پوست سر کاشته شده و برداشتن آن از جلوی سر باعث عسر و حرج که عادتاً قابل تحمل نیست مسح بر روی آن مجزی است. (امام خامنه‌ای ادام الله ظله)

آیا چرک زیر ناخن را باید برطرف کرد؟^{۲۱}

اگر ناخن از حد متعارف بلند تر نباشد برطرف کردن چرک برای وضو لازم نیست مگر اینکه ناخن را بگیرند که در آن صورت اگر مانع است باید برطرف شود و اگر ناخن از حد معمول بلندتر باشد باید چرک زیر مقداری را که از معمول بلندتر است برطرف نمایند.

---

۱۸ (سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۸۵، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة الوثقی مع التعليقات فصل فی شرائط الوضو مساله ۲۵، امام خامنه‌ای، استفتاء خصوصی، شماره استفتاء ۶۴۱۹۷۵ :تاریخ استفتاء: ۱۳۹۵/۰۱/۱۹؛

۱۹ (استفتاء رهبری در مجمع الاحکام فی آراء الفقهاء العظام س ۵۸ سید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة الوثقی مع التعليقات فصل فی شرائط الوضوء مساله ۳۰،

۲۰ (مسائل جدید ج ۲ ص ۹۳، آیت الله سید علی حسینی خامنه‌ای اجوبه الاستفتائات مساله ۱۰۱

۲۱ (سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۲۹۱، سید روح الله الموسوی الخمینی (ره) تحریر الوسیله مساله ۵، سید محمد کاظم طباطبائی یزدی العروة الوثقی مع التعليقات مساله ۱۲؛ امام خامنه‌ای، استفتاء خصوصی، شماره استفتاء ۸۰۴۴۹۴ :تاریخ استفتاء: ۱۳۹۶/۰۶/۲۶؛

اگر جوهر خودکار به دست باشد و وضو بگیریم چه صورت دارد؟^{۲۲}

اگر جوهر دارای جرم بوده و مانع از رسیدن آب به پوست شود وضو باطل است و تشخیص این موضوع بر عهده مکلف می باشد.

اگر بعد از نماز شک کند که آیا وضو داشته یا نه وظیفه چیست؟^{۲۳}

نماز صحیح است ولی برای نمازهای بعد باید وضو بگیرد.

مبطلات وضو

۱- بول ۲- غائط ۳- باد معده ۴- خواب (خوابی که بواسطه آن چشم نبیند و گوش نشنود ولی اگر چشم نبیند و گوش بشنود وضو باطل نمی شود) ۵- هر چیزی که عقل را زائل کند مانند بیهوشی، مستی، جنون. ۶- استحاضه زنان ۷- کاری که برای آن باید غسل کرد مانند جنابت و حیض و نفاس ۸- در مس میت (که تفاوت نظر است).^{۲۴}

---

۲۲ (سید روح الله الموسوی الخمینی (ره) تحریر الوسیله فصل فی الوضو القول فی الواجبات مساله ۱۰، مقام معظم رهبری آیت الله سید علی حسینی خامنه ای اجوبه الاستفتائات سوال ۱۴۱، استفتائات امام خمینی جلد ۱ بحث وضو سوال ۴۱

۲۳ (توضیح المسائل ۱۶ مرجع مساله ۳۰۳، العروه الوثقی فصل فی شرائط الوضو مساله ۵۳؛ امام خامنه ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۱۶؛

۲۴ (سید محمد حسین بنی هاشمی خمینی توضیح المسائل مراجع مساله ۳۲۳

احکام تیمم

سوال: موارد وجوب تیمم چیست؟

- ۱- نداشتن آب ۲- عدم دسترسی به آب موجود ۳- حرج و مشقت ۴- ترس از استعمال آب
- ۵- نیاز به آب برای رفع تشنگی ۶- وضو یا غسل مزاحم با تکلیفی دیگر شده باشد که آن تکلیف از وضو و غسل مهم تر یا مساوی با آن باشد ۷- ممکن نبودن استفاده از آب به خاطر مانع شرعی
- ۸- تنگی وقت.^{۲۵}

چیزهایی که تیمم بر آنها صحیح است سه مرحله دارد.

۱- خاک، ریگ، کلوخ، سنگ.^{۲۶}

۲- گرد و غبار روی اشیاء.^{۲۷}

۳- برگل تیمم کند.^{۲۸}

سوال: روش صحیح تیمم چگونه است؟

ابتدا باید نیت نماید و سپس کف هر دو دست را بر چیزی که تیمم بر آن صحیح است بزند و آن را به تمام پیشانی و دو طرف آن از جایی که موی سر می‌روید تا ابروها و بالای بینی بکشد، و سپس کف دست چپ را بر تمام پشت دست راست و کف دست راست را بر تمام دست چپ، بکشد و احتیاط واجب این است که بار دیگر دستها را به زمین بزند و سپس کف دست چپ را بر پشت دست راست و کف دست راست را بر پشت دست چپ بکشد. این ترتیب در تیمم بدل از وضو و بدل از غسل یکسان است.^{۲۹}

۲۵- توضیح المسائل مراجع از مسئله ۶۴۸ تا مسئله ۶۷۸

۲۶- توضیح المسائل م ۶۹۱

۲۷- توضیح المسائل مراجع م ۶۸۶

۲۸- توضیح المسائل مراجع م ۶۸۶

۲۹- آیت الله خامنه ای اجوبه الاستفتائات م ۲۰۹

احکام طهارت

یکی از موضوعاتی که در اسلام، اهمیت زیادی دارد طهارت و پاکیزگی است لذا اسلام «طهارت را از ایمان» دانسته و همواره پیروانش را به طهارت و پاکیزگی تشویق می‌نماید و کسانی را که به آن بی توجهند ملامت و سرزنش میکند.

مطهرات:

آب

آب با شرائط، چیز نجس را پاک می‌کند.

زمین

زمین، کف پا و ته کفش نجس را پاک می‌کند.

آفتاب

زمین و آنچه روی زمین مثلاً سنگ‌ریزه، خاک و سنگ و ساختمان و دیوار و چیزهایی که مانند درب و پنجره در ساختمان به کار برده شده است و همچنین درختان و گیاهان و برگ و میوه‌ها تا زمانی که چیده نشده است با شرائط پاک می‌کند.

استحاله

اگر جنس چیز نجس به طوری عوض شود که به صورت چیز پاکی در آید پاک می‌شود و می‌گویند: استحاله شده است. مثل آن که چوب نجس بسوزد و خاکستر گردد.

انقلاب

اگر شراب به خودی خود یا به واسطه آن که چیزی مثل سرکه و نمک در آن ریخته‌اند سرکه شود، پاک می‌گردد.

کم شدن دو سوم آب انگور

آب انگوری که جوش آمده خوردنش حرام است مگر آنکه ثُلُثان شود و ثُلُثان آن است که با جوشیدن دو سوم آب انگور کم شود و یک سوم باقی بماند.

انتقال

اگر خون بدن انسان یا خون حیوانی که خون جهنده دارد، (یعنی: حیوانی که وقتی رگ آن را ببرند خون از آن جستن می‌کند) به بدن حیوانی که خون جهنده ندارد برود و خون آن حیوان حساب شود، پاک می‌گردد و این را انتقال گویند.

اسلام

اگر کافر شهادتین بگوید، یعنی بگوید: «أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً رسول الله» مسلمان می‌شود و بعد از مسلمان شدن، بدن و آب دهان و بینی و عرق او پاک است.

تبیعت

تبیعت آن است که چیز نجسی به واسطه پاک شدن چیز نجس دیگر پاک شود.

برطرف شدن عین نجاست

با برطرف شدن عین نجاست برخی اشیاء پاک می‌شوند مثلاً ظاهر بدن حیوان به عین نجس مثل خون، یا متنجس مثل آب نجس آلوده شود، چنانچه آنها برطرف شود، بدن آن حیوان پاک می‌شود و همچنین داخل بدن انسان با برطرف شدن عین نجاست پاک می‌شود مثل داخل دهانی که با خون لثه آلوده شده با بیرون ریختن عین نجاست پاک می‌شود.

استبراء حیوان نجاست خوار

بول و غائط حیوانی که به خوردن نجاست (مدفوع انسان) عادت کرده نجس است و اگر بخوانند پاک شود باید آنرا استبراء کنند، یعنی تا مدتی نگذارند نجاست بخورد و غذای پاک به آن بدهند که بعد از آن مدت دیگر نجاست خوار به آن نگویند.

غائب شدن مسلمان

اگر بدن یا لباس مسلمان یا چیز دیگری که مانند ظرف و فرش در اختیار اوست نجس شود و آن مسلمان غائب گردد اگر انسان احتمال عقلانی بدهد که آن چیز را آب کشیده یا به واسطه آن که مثلاً آن چیز در آب جاری افتاده، و آن مسلمان بی‌مبالا به طهارت و نجاست هم نباشد، پاک محسوب می‌شود و اجتناب از آن لازم نیست.

احکام نماز مسافر

۱. مسافری که کثیرالسفر نیست، در سفر، باید نمازهای چهار رکعتی را دو رکعتی (یعنی شکسته) به جا آورد؛ به شرط آنکه مسافتی که در سفر طی می کند، از ۸ فرسخ^{۳۰} که حدود ۴۱ کیلومتر است، کمتر نباشد (امام خامنه ای حفظه الله).

زائرانی که از فاصله ۲۰/۵ کیلومتری یا بیشتر به مشهد [یا هر شهر دیگری] می آیند (رفت و برگشت حداقل ۴۱ کیلومتر)، چنانچه کمتر از ده روز در مشهد می مانند یا نمی دانند که چند روز در این شهر خواهند ماند، نمازشان شکسته است.

۲. مسافرانی که قصد دارند ده روز یا بیشتر و پشت سرهم در مشهد بمانند، در بین راه، نمازشان شکسته است؛ ولی در مشهد باید نماز را کامل به جا آورند. مدت زمان بین راه، در مسیر آمدن و رفتن، جزو این ده روز به حساب نمی آید.

۳. قصد ده روز، به معنای تصمیم بر ماندن حداقل ده روز کامل است؛ یعنی اگر کسی در روز اول، اذان صبح وارد مشهد شود و بداند تا پایان روز دهم (غروب روز دهم) می ماند، نمازش کامل است؛ ولی اگر تا آخر روز دهم نمی ماند، نمازش شکسته است.

اگر شخصی وسط روز به مشهد برسد، در صورتی که تصمیم دارد تا همان ساعت از روز یازدهم (ده تا ۲۴ ساعت) در این شهر بماند؛ مثلاً ساعت ده صبح به مشهد رسیده است و تصمیم دارد حداقل تا ساعت ده صبح روز یازدهم بماند، نمازش کامل است؛ ولی اگر بخواهد زودتر برود، باید نماز را شکسته اقامه کند.

۳۰- در مقدار مسافت شرعی چند نظر وجود دارد؛ حضرت امام خمینی قدس سره الشریف: حدود ۴۵ کیومتر؛ آیت الله مکارم شیرازی حفظه الله تعالی: حدود ۴۳ کیلومتر؛ آیت الله سیستانی حفظه الله تعالی: حدود ۴۴ کیلومتر.

۴. مسافری که تصمیم دارد بیشتر از ده روز، مثلاً سیزده یا پانزده روز در مشهد بماند، لازم نیست پس از تمام شدن ده روز اول، دوباره قصد ماندن ده روز دیگر را داشته باشد؛ این شخص، در روزهای بعد تا وقتی که از مشهد خارج نشده باید نمازش را کامل به جا آورد.

۵. کسی که شغل او مسافرت است، در سفری که جزو شغل اوست و سفر سیاحتی نیست، با وجود بقیه شرایط باید نماز را کامل بخواند؛ مثل راننده قطار، راننده ماشین های برون شهری، خلبان، ملوان و ... اما همین فرد اگر برای سیاحت یا زیارت به سفر برود،^{۳۱} باید به احکام مسافر عمل کند.

۶. مسافری که تصمیم دارد ده روز در مشهد بماند؛ اگر از قصد خود برگردد، تکلیف او به شرح زیر است:

الف: اگر قبل از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد، یعنی تصمیم بگیرد کمتر از ده روز در مشهد بماند، باید نماز را شکسته بخواند.

ب. در صورتی که بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد؛ تا وقتی که در مشهد است، باید نماز را کامل به جا آورد.

۷. مسافری که قصد دارد ده روز در مشهد بماند، باید به این نکات توجه کند:

الف. اگر تصمیم ندارد به اطراف مشهد (جایی که جزء شهر مشهد به حساب نمی آید) برود، یعنی تمام ده روز را در مشهد می ماند یا تصمیم دارد که به بعضی از زمین ها و مزرعه ها یا

---

۳۱ - چنانچه مسافرت برای کار و زیارت باشد باز هم نمازش کامل است، اما بنابر نظر آیات عظام سیستانی اگر کثیر السفر باشد در سفر زیارتی یا تفریحی باشد نماز کامل است، آیه الله مکارم: اگر کثیر السفر باشد در صورتی که تفریح یا زیارت کار اصلی او باشد نمازش کامل است.

باغ‌هایی سر بزنند که متصل به مشهد است، به گونه‌ای که رفتن به آنجا با قصد اقامت او در مشهد منافات نداشته باشد؛ باید نماز را کامل بخواند.

ب. اگر تصمیم دارد در بین ده روز به جایی برود که فاصله آن تا مشهد چهار فرسخ یا بیشتر است و دوباره به مشهد برگردد، نمی‌تواند قصد ده روز کند و نمازش شکسته است؛ چون پیش از ماندن ده روز کامل در مشهد، به مسافرت خواهد رفت. اما وقتی برگشت؛ اگر حداقل ده روز دیگر در مشهد می‌ماند، باید قصد ده روز کند و پس از آن، نمازش کامل است؛ ولی اگر هنوز هم تصمیم ندارد ده روز بماند، باز هم نمازش شکسته است.

ج. اگر تصمیم دارد در بین ده روز به جایی در اطراف مشهد برود که فاصله آن تا مشهد کمتر از چهار فرسخ است، ولی کمتر از دو ساعت در آنجا می‌ماند؛ یعنی در تمام ده روز، کمتر از دو ساعت بیرون از مشهد خواهد بود، در این صورت نمازش کامل است. اما اگر از اول تصمیم دارد در بین ده روز، به اطراف مشهد برود و می‌داند که این بیرون رفتن، بیش از دو ساعت طول می‌کشد، در این صورت قصد ده روز او صحیح نیست و نمازش شکسته است؛ هر چند این فاصله، کمتر از چهار فرسخ باشد.^{۳۲}

د: اگر تصمیم دارد پس از ده روز ماندن در مشهد، به جایی برود که کمتر از چهار فرسخ با مشهد فاصله دارد، در این صورت نیز نمازش کامل است.

---

۳۲. مطلب یادشده براساس فتوای حضرت امام خمینی^{ره} است؛ اما در این خصوص، نظر مراجع دیگر فرق می‌کند:

آیت‌الله خامنه‌ای^{مدظله‌العالی}: بیشتر از هفت یا هشت ساعت نشود. آیت‌الله سیستانی^{مدظله‌العالی}: اگر بیشتر از نصف روز باشد، نماز کامل است. آیت‌الله مکارم شیرازی^{مدظله‌العالی}: اگر به مکان‌های نزدیک برود که رفتن به آنجا با قصد اقامت منافات نداشته باشد، نماز کامل است؛ و گرنه نماز شکسته است.

جاگرفتن برای نماز

۱- مسجد، و زیارت گاه ها، مکان عمومی مسلمانان است و همهٔ مسلمانان در استفاده از آن مساوی هستند؛ به شرط آنکه این استفاده، مخالف شرع و شأن آن مکان مقدس نباشد. اگر در مسجد، شخصی قبل از دیگری جایی را برای نماز، عبادت، قرائت قرآن یا خواندن دعا در اختیار گرفت، دیگری نمی تواند آن مکان را از او بگیرد. نماز بر سایر کارها مقدم است و اگر شخصی در مسجد، به منظور تلاوت قرآن، مطالعه، دعاخواندن یا... جا گرفته است و در همان مسجد، جای دیگری برای اقامهٔ نماز نباشد یا وقت نماز جماعت باشد و جای دیگری برای نماز جماعت وجود نداشته نباشد، اولویت با نماز است. بنابراین فردی که در کنار صفوف به هم فشردهٔ نماز جماعت، مشغول قرائت قرآن و... است، واجب است جای خود را به نمازگزار بدهد.

۲- گذاشتن رحل (چیزی مثل لباس، عبا، سجاده و...) در صورتی که به قدر مکان لازم برای نمازخواندن باشد یا بیشتر آن را بگیرد، مانند نشستن است؛ یعنی کسی که رحل گذاشته و جا گرفته است، در استفاده از آن مکان، حق اولویت دارد و دیگران نمی توانند جای او را بگیرند. گذاشتن مهر، تسبیح، شانه و مانند این ها، چنین حکمی ندارد و حقی برای شخص ایجاد نمی کند.

احکام نماز جماعت

حرمت نماز جماعت:

آیا اقامه نماز جماعت دوم در نزدیکی مکانی که نماز جماعت در آن جا با حضور تعداد زیادی از نمازگزاران اقامه می‌شود، و صدای اذان و اقامه آن شنیده می‌شود، صحیح است؟

اقامه نماز جماعت دوم اشکال ندارد، ولی مناسب است که مؤمنین در یک مکان اجتماع کرده و همگی در یک نماز جماعت شرکت کنند تا بر عظمت مراسم دینی نماز جماعت افزوده شود.

بعضی از اشخاص هنگام برپایی نماز جماعت، اقدام به خواندن نماز فرادی می‌کنند، این کار چه حکمی دارد؟

این عمل اگر تضعیف نماز جماعت و اهانت و بی‌احترامی به امام جماعتی که مردم اعتماد به عدالت او دارند، محسوب شود، جایز نیست.

عدالت امام جماعت:

معنای عدالت چیست؟

عدالت عبارت از حالت نفسانی است که باعث می‌شود انسان همیشه تقوایی داشته باشد که مانع از ترک واجبات یا انجام محرمات شرعی است، و برای احراز آن، حسن ظاهر، کافی است.

حُسن ظاهر در احراز عدالت امام جماعت به چه معناست؟

حُسن ظاهر یعنی رفتار و کردار آن شخص که مشاهده می‌شود بر طبق میزان شرع است و گناهی از او دیده نشده است.

آیا اقتدا به امام جماعت بدون شناخت واقعی او جایز است؟

اگر عدالت او نزد مأموم به هر طریقی ثابت باشد، اقتدا به او جایز و نماز جماعت صحیح است.

آیا اقتدا به امام جماعتی که می‌تواند امر به معروف و نهی از منکر کند، ولی انجام نمی‌دهد، جایز است؟

مجرد ترک امر به معروف و نهی از منکر که ممکن است بر اثر عذر مقبولی نزد مکلف باشد، به عدالت ضرر نمی‌زند و مانع اقتدا به او نیست.

اقتدا و احکام نماز جماعت:

اگر انسان نماز جماعت را به‌طور کامل درک نکند و به تشهد رکعت آخر برسد، می‌تواند برای درک ثواب آن، تکبیره الاحرام را گفته و بنشیند و تشهد را با امام بخواند و بعد از سلام امام برخیزد و رکعت اول نماز خود را بخواند؛ و این کار مختص تشهد آخر نماز جماعت و برای درک ثواب جماعت است.

اگر امام جماعت در رکعت سوم یا چهارم نماز باشد و مأموم در رکعت اول یا دوم باشد، واجب است که حمد و سوره را آهسته بخواند حتی در نماز صبح و مغرب و عشا.

سوال: اگر شخصی در رکعت دوم نماز جماعت به مسجد برسد و بر اثر جهل به مسأله، تشهد و قنوت را که باید در رکعت بعد بجا آورد، انجام ندهد، آیا نماز وی صحیح است؟

پاسخ: نماز صحیح است. ولی قضای تشهد را به‌جا آورد و دو سجده سهو، هم برای ترک تشهد بنابر احتیاط بر او واجب است.

سوال: آیا رضایت کسی که در نماز به او اقتدا می‌شود، شرط است؟ آیا اقتدا به مأموم صحیح است؟

پاسخ: رضایت امام جماعت شرط صحّت اقتدا نیست، و اقتدا به مأموم تا وقتی که نمازش را به جماعت ادامه می‌دهد، صحیح نیست.

سوال: کسی که قصد خواندن نماز عشا را دارد، آیا می‌تواند به کسی که نماز مغرب اقتدا نماید و اشکال ندارد؟

اگر یکی از صف‌های نماز جماعت به‌طور کامل از افرادی تشکیل شده باشد که نمازشان شکسته و قصر است اگر ایشان بعد از اتمام دو رکعت نماز، فوراً برای خواندن دو رکعت بعدی اقتدا کنند، نماز افراد صف‌های بعدی اشکال ندارد و نماز جماعت باقی می‌ماند.^{۳۳}

سوال: کسی که به رکعت سوم نماز جماعت برسد و به خیال اینکه امام در رکعت اول است، چیزی نخواند، آیا اعاده نماز بر او واجب است؟

پاسخ: اگر قبل از رکوع متوجه شود قرائت واجب است، ولی اگر بعد از اینکه داخل رکوع شد متوجه شود، نماز او صحیح است و چیزی بر او واجب نیست؛ هرچند احتیاط مستحب این است که دو سجده سهو برای ترک سهوی قرائت بجا آورد.

---

^{۳۳} مقام معظم رهبری «دام ظلّه»

اتصال نماز جماعت:

سوال: آیا حائل با نبودن یک نفر در بین صف نماز جماعت صدق می کند بطوری که ارتباط این طرف با آن طرف صف قطع شود؟

ج. اگر از جلو به امام متصل نباشد، و به واسطه کسی که طرف راست یا چپ او اقتدا کرده نیز به امام متصل نباشد، چنانچه بیشتر از یک قدم بزرگ فاصله نباشد، نمازش صحیح است.

سوال: در صف جماعت اگر اطراف مأموم بچه ممیز و غیر ممیز نماز گزار باشد، حکم نماز شخص مکلف چیست؟

در فرض سؤال اگر بچه ممیز فاصله شود و ندانند نماز او باطل است، نماز جماعت اشکال ندارد، همچنین اگر یک یا چند بچه غیر ممیز یا بچه ممیزی که نمازش باطل است فاصله شود ولی از جلو و یا طرف دیگر اتصال باشد و یا اینکه فاصله بین دو مأموم بیش از یک قدم نباشد، نماز جماعت اشکال ندارد.

سوال: در نماز جماعت حرم امام رضا علیه السلام گاهی اتفاق می افتد که در اطراف فرد تا چند نفر نمازشان شکسته است و زودتر به پایان می رسد، سؤال بنده این است که آیا اتصال ما از بین می رود و باید نماز را فردی ادامه دهیم یا نه؟

در نماز جماعت لازم است مأموم از سمت جلو و یا سمت راست و یا سمت چپ به امام جماعت و یا به مأمومین اتصال داشته باشد (یعنی فاصله اش بیش از یک قدم نباشد)، پس اگر از هیچ یک از این اطراف اتصال برقرار نباشد، نماز فرادا می باشد.

سوال: وقتی که می خواهیم به امام جماعت در رکوع متصل شویم آیا باید صبر کنیم که ایشان در رکوع قرار بگیرند و بعد تکبیر را بگوییم یا می توان در حال رفتن امام به رکوع تکبیر را گفت؟ و اگر شک در رسیدن به رکوع امام کردیم وظیفه ما چیست؟ در رکعت اول و دوم خواه امام در حال قرائت یا در حال رکوع باشد داخل شدن در جماعت اشکال ندارد و در رکعت سوم و چهارم اگر پیش از رکوع امام به وی اقتداء نموده باید حمد و سوره را خودش بخواند و اگر وقت برای خواندن سوره ندارد باید لا اقل حمد را تماماً

بخواند و به رکوع امام برسد و اگر بداند که با خواندن حمد به رکوع امام نمی‌رسد احوط آن است که پیش از رکوع امام داخل نشود و اگر در حال رکوع امام اقتداء کرده و به مقدار رکوع خم شده و شک دارد که به رکوع امام رسیده یا نه، نماز صحیح است ولی فرادی است.

سوال: آیا خواندن نمازهای ظهر و عصر و مغرب و عشا در زمان فضیلت و بطور فرادا افضل است یا اینکه هر دو نماز در وقت نماز اول و به جماعت خوانده شود؟
هر دو را با جماعت بخوانید افضل است.

سوال: آیا در نماز جماعت به محض قامت بستن امام می‌توان اقتدا کرد یا باید منتظر شد تا صف‌های جلوتر اقتدا کنند؟

ج) اگر مأمومینی که بین او و امام ایستاده‌اند، بعد از اینکه امام جماعت شروع به نماز کرد، به طور کامل آماده اقتدا نمودن باشند، می‌تواند به نیت جماعت وارد نماز شود.

سوال: اگر کسی تکبیره‌الاحرام را قبل از امام بگوید حکمش چیست؟
ج) نماز خود را باید به صورت فرادا بخواند.

سوال: در نماز جماعت آیا واجب است نیت کنیم به فلان امام جماعت یا امام جماعت حاضر اقتدا می‌کنیم؟

ج) باید امام را معین نمایید ولی دانستن اسم او لازم نیست مثلاً اگر نیت کنید: «اقتدا می‌کنم به امام حاضر» نمازتان صحیح است.

سوال: اگر در رکعت دوم نماز جماعت اقتدا کنیم، آیا در رکعت سوم امام (دوم خودمان)، باید هم حمد و هم سوره را بخوانیم، یا خواندن حمد به تنهایی کافی است؟
آیا باید به رکوع رکعت سوم امام، برسیم؟ اگر نرسیدیم چه؟

اگر می‌دانید به رکوع امام نمی‌رسید، به همان حمد تنها اکتفا کنید والا سوره را هم بخوانید و اگر به رکوع رکعت سوم نرسیدید، خود را به سجده امام برسانید و نماز به جماعت صحیح است.

سوال: آیا مأموم مرد تمام اذکار را باید آرام بخواند یا این که برخی اذکار (مثل قنوت یا ذکر رکوع و سجود) را می‌تواند بلند بخواند؟

مکروه است مأموم ذکرهای نماز را طوری بگوید که امام بشنود.

سوال: اگر فرد از خاطرش برود که گوشی تلفن همراه خود را قبل از نماز جماعت خاموش نماید و در بین نماز، گوشی زنگ بزند، آیا می‌تواند گوشی را از جیب در آورده و خاموش نماید؟

خاموش کردن آن اگر صورت نماز را بهم نزنند اشکال ندارد.

سوال: اگر قبل از اتمام تسبیحات اربعه در نماز جماعت، امام به رکوع رفت، آیا باید تسبیحات را تمام کرده سپس به رکوع برویم یا برای متابعت از جماعت تسبیحات را ناتمام بگذاریم؟

در صورتی که می‌دانید اگر تسبیحات را تمام کنید، به رکوع امام نمی‌رسید در صورتی که یکبار آن را خوانده‌اید، باید آن را رها کرده و به رکوع بروید.

سوال: اگر امام جماعت در حین نماز اشتباه کند مثلاً در رکعت دوم پس از سجده دوم بدون خواندن تشهد بلند شود در این صورت چگونه باید او را متوجه اشتباه کرد؟ لازم نیست او را متوجه کنید شما به وظیفه خود اقدام نمایید.

سوال: برخی نماز گزاران، موقع اقامه‌ی مثلاً نماز عصر به جماعت ملحق می‌شوند و با اقتدای نماز ظهر خویش به امام، معمولاً زمان انجام قنوت در رکعت دوم از جماعت منفصل و بقیه نماز ظهر را به صورت فرادا اقامه کرده و در رکعت سوم مجدداً به جماعت ملحق و نیت می‌نمایند، آیا اشکال دارد؟

اگر به احکام نماز جماعت عمل کند نمازش صحیح است، هرچند به مقداری که همراه جماعت بوده ثواب برده است.

سوال: تا چه مقدار اگر از امام جماعت عقب بمانیم، جماعت ما صحیح است؟ تبعیت در افعال از امام جماعت واجب است یعنی رکنی را زودتر انجام نداده و عقب ننماید و تا زمانی که در دو رکن پی‌درپی از امام جماعت عقب نیفتید، جماعت صحیح است.

سوال: حداکثر فاصله میان افراد در جماعت چه از بغل و چه از پشت تا چه قدر باشد نماز جماعت صحیح است؟

اگر به اندازه گشادی بین دو قدم فاصله باشد، اشکال ندارد.

احکام نذر

یکی از سنت‌های پسندیده مسلمانان، نذر کردن اموال یا انجام کارهایی به نیت معصومان علیهم السلام یا وقف ملک و مالی برای آن بزرگواران است. این سنت حسنه همچنان رواج دارد و از آنجا که گاهی زائران برای عمل به نذر خود، به مکان مدّ نظر مشرف می‌شوند؛ توجه به برخی از احکام نذر و وقف، ضروری است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱- برای واجب شدن نذر، باید صیغه نذر خوانده شود و لازم نیست شخص، آن را به عربی بخواند؛ پس چنانچه مثلاً بگوید: «اگر مریض من خوب شود، برعهده من است که برای خدا، ده هزار تومان به حرم امام رضا علیه السلام بدهم»، نذر او صحیح است و باید مطابق آن عمل کند. اما اگر صیغه نذر را نخوانده باشد، عمل به آن نذر واجب نیست.

۲- انسان باید کاری را نذر کند که انجام دادن آن برایش ممکن باشد؛ مثلاً کسی که نمی‌تواند پیاده به مشهد برود، اگر چنین نذری کند، نذرش صحیح نیست.

۳- اگر انسان نذر کند کاری را انجام دهد، باید همان‌طور عمل کند که نذر کرده است؛ مثلاً اگر نذر کند روز اول ماه به زیارت برود، چنانچه روز قبل یا بعد از آن برود، کفایت نمی‌کند و به نذر خود عمل نکرده است.

۴- اگر انسان نذر کند که به زیارت امام رضا علیه السلام برود، چنانچه به زیارت امام دیگری برود، کافی نیست.

۵- اگر انسان نذر کند که به زیارت امام رضا علیه السلام برود، چنانچه به واسطه عذری مانند بیماری یا تنگ دستی نتواند امام رضا علیه السلام را زیارت کند، عمل کردن به نذر بر او واجب نیست.

۶- کسی که نذر کرده است به زیارت برود و غسل زیارت و نماز آن را نذر نکرده است؛ لازم نیست غسل و نماز زیارت را به جا آورد.

۷- اگر انسان چیزی را نذر امام رضا علیه السلام یا دیگر معصومان علیهم السلام کند، چنانچه در این نذر مصرف معینی را قصد کرده باشد، باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده، باید به فقیران و زائران بدهد یا مسجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به همان بزرگوار علیه السلام هدیه کند. همچنین اگر خودش نتوانست آن مال را به مصارف معین برساند، باید به افراد مسئول در دفاتر نذورات حرم مطهر آن معصوم علیه السلام تحویل دهد تا به مصارف شرعی آن برسانند.

۸- اگر فردی برای حرم امام رضا علیه السلام چیزی از قبیل فرش و پرده و وسایل روشنایی نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند. برای این کار، می تواند مال یا اشیایی را که نذر کرده است، به مسئولان دفاتر نذورات تحویل دهد تا به مصارف معین شده برسانند.

۹- عمل کردن به نذر پس از گرفتن حاجت واجب است و عمل کردن قبل از آن، واجب و کافی نیست؛ بنابراین اگر به نذر خود عمل کند و بعد حاجتش را بگیرد؛ باید دوباره انجام دهد.

احکام وقف

• اهمیت وقف

- وقف کردن، فضیلت زیاد و ثواب بسیار دارد. در روایتی معتبر و صحیح از امام صادق علیه السلام آمده است: «پس از مرگ، اجر و مزدی شخص را تبعیت نمی کند؛ مگر در سه خصلت:
۱. صدقه‌ای که در زمان حیاتش جریان داده، پس آن صدقه پس از مرگش نیز همچنان جریان خواهد داشت (فضل و ثوابش به او می‌رسد)؛
  ۲. سنت هدایتی را پایه‌گذاری کرده است (معمول کردن راه و روشی صحیح)؛ به گونه‌ای که بعد از مرگش نیز به آن عمل می‌شود؛
  ۳. فرزند صالحی که برای او دعا می‌کند.»^{۳۴}
- بنابراین وقف از مصداق‌های صدقه جاریه است.

• برخی از احکام وقف

- ۱- وقف آن است که انسان مالی را از مالکیت خود خارج و منفعت آن را در راه معینی قرار دهد، مثلاً در راه خدا خیرات کند.
- ۲- لازم نیست انسان صیغه وقف را به عربی بخواند؛ مثلاً اگر بگوید: «خانه خود را وقف کردم»، صحیح است.
- ۳- پس از وقف مال و تحویل آن، واقف نمی‌تواند عنوان آن را تغییر دهد؛ مثلاً اگر چیزی را وقف حرم امام رضا علیه السلام کرده باشد، نمی‌تواند از آن برای حرم امامی دیگر یا مسجد و حسینیه استفاده کند.
- ۴- اگر انسان مالی را مثلاً برای حرم امام رضا علیه السلام وقف کرده باشد، منافع آن باید صرف تعمیر، تأمین نور، اجرت خدمتگزاران و نگهداران و سایر هزینه‌های حرم مطهر شود.

---

۳۴. تحریر الوسیله امام خمینی (ره)، ج ۲، ص ۶۰.

خود این افراد نمی‌توانند منافع موقوفات را به مصارف خاص برسانند؛ بنابراین لازم است به مسئولان دفتر موقوفات حرم مطهر تحویل دهند تا به مصارف شرعی آن برسد.

۵- تلف کردن و خسارت زدن به مال وقفی و هرگونه تصرفی که خلاف وقف باشد، حتی نوشتن مطالبی در قرآن‌ها یا کتاب‌های دعا جایز نیست و اگر خسارتی وارد شد، واردکننده آن خسارت، مدیون است و باید جبران کند.

۶- فروش مال وقفی جایز نیست و حرام است.

سوال: آیا اموال وقف شده برای مسجد یا حسینه مانند فرش و ظروف قدیمی که دیگر مورد نیاز نیست را می‌توان فروخت؟

پاسخ:

- مادامی که باقی هستند و استفاده از آن‌ها ممکن است، فروش آن‌ها جایز نیست.
- اگر به‌طور کلی آن مکان از آن وسایل بی‌نیاز شده و نگهداشتن آن‌ها موجب خرابی می‌شود، چند حالت دارد:

الف. واقف شرط کرده باشد که هنگام ضرورت و نیاز فروخته شود، در این صورت فروش جایز است و مطابق وقف عمل می‌شود.

ب. اگر در مسجد دیگر یا جهت مماثل نیاز است، در آن جهت استفاده می‌شود.

ج. اگر مماثل نبود، اما به‌طور کلی بی‌نیاز از آن بود؛ در مصالح عمومی استفاده می‌شود.

د. مطابق نظر مشهور، اگر استفاده از آن اصلاً ممکن نباشد؛ مگر اینکه فروخته شود و اگر بماند خراب و تلف می‌شود، باید فروخته شود و پول آن در آن محل در صورتی که احتیاج به آن دارد، مصرف شود؛ وگرنه در مماثل آن، سپس در مصالح عمومی صرف شود.

احکام معذورین

۱- توقف جُنُب و حائض و نَفَساً^{۳۵} در مسجد و بنا بر احتیاط واجب در حرم ائمه علیهم السلام

حرام است. اگر مسجد یا حرم شلوغ نباشد، عبور آن‌ها به طوری که از یک در وارد

و از در دیگر خارج شوند، یعنی بدونِ توقف، اشکال ندارد.

۲- زن مستحاضه حتی مستحاضه متوسطة و کثیره، می‌تواند به مسجد یا حرم برود و در

آنجا توقف کند؛ اما اگر غسل‌هایی را که برای نمازش گفته شده، انجام نداده است،

احتیاط مستحب است که در مسجد و حرم توقف نکند.

توجه: در حرم ائمه علیهم السلام، محدوده روضه منوره، اطراف ضریح مطهر ائمه علیهم السلام، زیر

گنبد مطهر و به نظر برخی از فقها^{۳۶}، بنا بر احتیاط واجب رواق‌های متصل به آن هم حکم

مسجد را دارند. لازم به یادآوری است که در حرم مطهر امام رضا علیه السلام، صحن مسجد

گوهرشاد نیز مسجد به حساب می‌آید؛ اما سایر رواق‌ها و شبستان‌ها و صحن‌ها حکم حرم

را ندارد فقط رواق پشت سر که در آنجا دو مسجد هست و قسمت بالا سر حضرت حکم

مسجد را دارد.

---

۳۵. کسی که باید غسل نفاس را به جا آورد.

۳۶. حضرت امام خمینی (ره) آیه الله بهجت رحمه الله علیهما.

احکام مسجد و حرم ائمه علیهم السلام

حرمت مسجد و حرم

- ۱- حفظ احترام مسجد و حرم واجب است؛ بنابراین هر کاری که موجب بی احترامی به این مکان های مقدس باشد، حرام است؛ مثل آب دهان انداختن یا با کفش وارد شدن.
- ۲- نجس کردن زمین، سقف، بام و طرف داخلی دیوار مسجد و حرم ائمه علیهم السلام حرام است.

تطهیر مسجد و حرم

- ۱- اگر جایی از مسجد نجس شود، هر کس بفهمد باید فوراً آنجا را تطهیر کند.
- ۲- اگر جایی از حرم های مطهر ائمه علیهم السلام نجس شود، تطهیر آن واجب است.
- ۳- هنگامی که انسان از نجاست مسجد یا حرم های مطهر ائمه علیهم السلام اطلاع یافت، فوراً باید آن را تطهیر کند و نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است.
- ۴- برطرف کردن نجاست از مسجد یا حرم های مطهر ائمه علیهم السلام واجب کفایی است و اختصاص به کسی ندارد که آنجا را نجس کرده یا سبب نجس شدن آن شده است. و وقتی یک نفر تطهیر را انجام دهد، کفایت می کند و بقیه تکلیفی ندارند.
- ۵- اگر انسان نتواند جایی را که نجس شده است، تطهیر کند و کمک کننده ای هم پیدا نکند، تطهیر بر او واجب نیست؛ ولی اگر بی احترامی به مسجد یا حرم باشد، بنا بر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد. بنابراین از آنجا که زائران محترم نمی توانند این کار را انجام دهند، باید به مسئولان نظافت و خادمان این مکان های مقدس اطلاع دهند.

اقامه نماز در مسجد و حرم

- ۱- نماز خواندن در مسجد مستحب است و حاضر نشدن در مسجد به ویژه برای همسایگان آن، در صورتی که عذری مثل بارش برف و باران نباشد، مکروه است.
- ۲- اقامه نماز در حرم امامان معصوم علیهم السلام بسیار ثواب دارد.

۳- انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و امام معصوم علیه السلام نماز نخواند. اگر نماز خواندن جلوتر از قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و امام معصوم علیه السلام بی احترامی به ائمه اطهار علیهم السلام باشد، حرام است؛ ولی نماز باطل نیست.^{۳۷}

نماز تحیت مسجد

وقتی انسان به مسجد می رود، مستحب است حد اقل دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر به جای نماز تحیت، نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند، کافی است.

بردن مهر و قرآن مسجد و حرم های مطهر

۱- بردن مهر و قرآن و کتاب های دعای و دیگر اموال مسجدها، حرم های مطهر معصومان علیهم السلام و زیارتگاه ها جایز نیست و چنانچه کسی آن ها را به عمد یا سهو برده باشد، باید به همان مکان برگرداند.

---

۳۷. به نظر بعضی از مراجع (آیت الله مکارم شیرازی، حفظه الله تعالی^۱ و آیت الله نوری همدانی، حفظه الله تعالی^۲) در صورتی که بی احترامی باشد، نماز اشکال هم دارد.

پرسش‌هایی درباره احکام حرم مطهر

۱- آیا اگر دستمان به ضریح نرسد، زیارتمان قبول است؟

در زیارت، حضور و سلام بر امام معصوم علیه السلام کافی است. دست زدن به ضریح، زیارت نبوده و نشان قبولی زیارت هم نیست و هرچند تحمل زحمت در راه زیارت، اجر و ثواب زیادی دارد، اما از آداب زیارت آن است که زائر از هرگونه ایجاد مزاحمت و ناراحتی برای دیگران پرهیزد.

۲- اگر نذر کرده باشیم مقداری پول داخل ضریح مطهر بیندازیم، آیا جایز است آن را به دفتر یا صندوق نذورات تحویل دهیم؟

اگر شخصی به این شکل، نذر شرعی کرده و صیغه نذر را خوانده باشد، در صورتی که ممکن باشد، باید به همین صورت به نذر خود عمل کند؛ اما اگر انجام دادن آن ممکن نباشد، عمل کردن به نذر واجب نیست و می‌تواند آن مبلغ را به دفتر نذورات تحویل دهد.

۳- آیا مسافران می‌توانند نماز را در صف اول نماز جماعت به جا آورند؟

در جایی از احکام نماز جماعت نیامده است که مسافر نمی‌تواند در صف اول جماعت نماز بخواند؛ اما پس از سلام دادن مسافر در رکعت دوم، اگر با اتصال نداشتن او، فاصله بین دیگر مأمومین زیاد شود و اتصال به هم بخورد و نماز جماعتشان به فرادا تبدیل می‌شود.

۴- مشرف شدن افرادی که عذر شرعی دارند، به کدام قسمت های حرم مطهر امام رضا علیه السلام اشکال ندارد؟

به همه اماکن متبرکه که بجز مساجد و حرم شرعی (زیر گنبد مطهر و اطراف ضریح)، می‌توانند مشرف شوند؛ البته رواق پشت سر امام رضا علیه السلام در گذشته مسجد بوده است و در حال حاضر نیز حکم مسجد را دارد و دارالفیض و مسجد بالاسر حکم مسجد را دارند.^{۳۸}

---

۳۸ حضرت امام خمینی (ره) بنابر احتیاط واجب، توقف در هیچ کدام از رواق‌ها را جایز نمی‌دانند، البته این مسأله قابل رجوع به فتوای سایر مراجع دیگر است.

۵- نماز خواندن، مقابل یا جلوتر از مرقد معصومان علیهم السلام چه حکمی دارد؟

بنا به نظر مقام معظم رهبری ^{مدظله العالی}، نماز خواندن جلوتر از قبر امام معصوم ^{علیه السلام} حرام است، حتی اگر بی احترامی نباشد.^{۳۹}

اگر بین نمازگزار و قبر مطهر مانعی مانند دیوار باشد، به طوری که بی احترامی محسوب نشود، نماز در آن مکان اشکال ندارد.

۶- آیا دخیل بستن و قفل زدن به ضریح مرقد معصومان علیهم السلام جایز است؟

این کار نوعی بدعت به حساب می آید و جایز نیست.

۷- در حریم های ائمه اطهار علیهم السلام، فرستادن صلوات و لعن با صدای بلند چه حکمی دارد؟

اگر صلوات فرستادن، برای دیگران ایجاد مزاحمت نکند و لعن کردن سبب تفرقه نباشد، اشکال ندارد. صدازدن دیگران با صدای بلند و مانند آن کراهت دارد. این کار، پسندیده نیست و برای آن ثوابی وارد نشده است؛ بلکه بلند کردن صدا در حضور معصومان علیهم السلام می تواند تداعی کننده بی احترامی به ایشان نیز باشد.

۸- اشیاء و اموالی که در حریم ها یا کوچه و خیابان پیدا می شود، چه حکمی دارند؟

در اماکنی که محلّ مخصوصی برای جمع آوری و رساندن اشیای پیدا شده اختصاص داده شده است یا اینکه در آنجا شخص امینی مسئولیت آن شیء را به عهده می گیرد؛ در صورتی که انسان به انجام تکلیف شرعی توسط آن ها اطمینان داشته باشد، می تواند به آن ها تحویل دهد.

---

۳۹. رساله آموزشی، ص ۱۳۳؛ بنا بر فتوای اکثر مراجع عظام تقلید، در صورتی که نماز خواندن جلوتر از قبر معصومان علیهم السلام بی احترامی محسوب شود، نماز خواندن در آنجا حرام است ولی نمازش باطل نمی شود؛ و در صورتی که بی احترامی محسوب نشود، بهتر است که رعایت ادب شود و جلوتر خوانده نشود.

۹- آیا تذکر به رعایت حجاب واجب است؟

تذکر به رعایت حجاب از نمونه‌های امر به معروف و نهی از منکر است و در صورت فراهم بودن شرایط آن، بر همه افراد واجب است.

مراتب امر به معروف و نهی از منکر:

اول، اظهار کراهت و انزجار قلبی؛

دوم، امر و نهی زبانی؛

سوم، اقدام عملی که با اجازه حاکم شرع است.

چند نکته:

الف. شکی نیست که این مراحل در اماکن مقدس مثل حرم مطهر رضوی از تأکید بیشتری برخوردار است.

ب. اگرچه داشتن حجاب، تنها منحصر به استفاده از چادر نیست؛ اما رعایت قوانین حرم مطهر رضوی الزامی است. یکی از این قوانین، استفاده از پوشش کامل، یعنی چادر است.

ج. در زمینه رعایت حجاب، به‌ویژه در مکان‌هایی مانند حرم مطهر رضوی، پوشش به‌تنهایی کافی نیست؛ بلکه پرهیز از پوشیدن لباس‌هایی با رنگ یا دوخت زننده و نامناسب نیز الزامی است.

د. در مرحله اول مناسب است که خواهران به خانم‌هایی که حجاب را رعایت نکرده‌اند، تذکر دهند؛ اما در حرم مطهر رضوی پس از آن و در صورت نیاز، خادمان مرد با رعایت مسائل شرعی دخالت می‌کنند.

۱۰- حضور خانوادگی در اماکن زیارتی برای کسانی که هدفی جز زیارت ندارند

چه حکمی دارد؟

حضور خانوادگی در اماکن زیارتی اشکالی ندارد؛ البته در صورتی که مزاحمت و مفسده‌ای مثل تهییج شهوت و عمل منافی شأن حرم‌های مطهر نداشته باشد. شایسته است بانوان گرامی

جدا از مردان و نامحرمان زیارت کنند و با حجاب کامل تشریف یابند؛ زیرا زیارت، مستحب و رعایت حجاب و عفت، واجب است؛ بنابراین نباید واجب را فدای مستحب کرد.

۱۱- حد واجب پوشش برای خانم‌ها در قسمت‌های مختلف بدن مانند پا، دست،

صورت و... چیست؟

مطابق فتوای مراجع عظام، زن باید تمام بدن و موی خود را، به جز گردی صورت و دست‌ها تا مچ، در برابر نامحرم بپوشاند؛ البته دست و صورت در صورتی جایز است باز باشد که زینت و آرایش نداشته و موجب مفسده نباشد. همچنین نباید لباس‌های جذاب و تحریک‌کننده بپوشد؛ این کار چه عمدی باشد و چه از روی ناآگاهی، جایز نیست.

تهیه و تدوین: اداره آموزش مرکز امور خادمین

با تشکر از اداره پاسخگویی به سوالات دینی حرم مطهر رضوی